

Miskei Antal

A CSEPEL-SZIGET JOGÁLLÁSA ÉS TELEPÜLÉSEINEK ADÓZÁSA A TÖRÖK URALOM IDEJÉN

A 47 kilométer hosszú, 3–10 kilométer szélességű és 247 km² területű Csepel-sziget a 11. század óta királyi magánuradalomnak számított, amelyet a királynék 1424 óta rendszeresen megkaptak a férjüktől.¹ A Jagelló-kori törvényhozás a sziget egészét koronabirtokká nyilvánította, s bevételeit a budai udvarbíró hatáskörébe utalta.² Ettől fogva a nagyszigeti települések jövedelmeinek kezelése nem az ország pénzügyi főhatóságának, a kincstartónak (*thesaurarius*), hanem a budai udvarbírónak (*provisor*), mint az uralkodói magánbirtokok vezetőjének a felügyelete alá került.³

1. A szultáni hászváros (1541–1622)

Azzal, hogy 1541. szeptember 2-án Nurallah efendi I. (Nagy, másként Törvényhozó) Szulejmán szultán (1520–1566) nevét a dzsámivá átalakított budai Nagyboldogasszony-templom istentiszteletén ünnepélyesen belefoglalta a pénteki nagy hálaadó imába, a *hutbébe*, az iszlám jog (*saria*) értelmében a középkori

¹ *Bártfai Szabó László*: Pest megye történelmének okleveles emlékei 1002–1599-ig. Bp., 1938. 149. Nr. 601., 221–223. Nr. 860. és 359. Nr. 1435. (a továbbiakban: *Bártfai*, 1938.); *Bakács István*: Iratok Pest megye történetéhez. Oklevélregeszták 1002–1437. Bp., 1982. 384. Nr. 1430. (Pest megye múltjából 5.); *Tringli István*: Pest megye a késő középkorban. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. *Torma István* közreműködésével szerkesztette *Zsoldos Attila*. Bp., 2001. 81–83. és 182–185. p.; *Zsoldos Attila*: Pest megye az Árpád-korban. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. *Torma István* közreműködésével szerkesztette *Zsoldos Attila*. Bp., 2001. 42–44. p.; *Zsoldos Attila*: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. Bp., 2005. 45–46. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.)

² *Corpus Juris Hungarici*. Magyar Törvénytár. 1000–1526. évi törvénycikkek. Fordították és jegyzetekkel ellátták: *Nagy Gyula*, *Kolosvári Sándor*, *Óvári Kelemen*, *Márkus Dezső*. Bp., 1899. 708–709. (1514:3. tc.) és 760–761. (1518:18. tc.) (a továbbiakban: CJH, 1899.)

³ *Erdélyi László*: A magyar lovagkor társadalmá és művelődése 1205–1526. Bp., 1932. 113.; *Kubinyi András*: A budai vár udvarbírói hivatala (1458–1541). (Kísérlet az országos és királyi magánjövendelmek szétválasztására) In: Levéltári Közlemények, 1964. XXXV. évf. 1. sz. 67–68.

Magyar Királyság, mint független állam megszűnt létezni, s középső, ék alakban elnyúló sávja a terjeszkedő Oszmán Birodalom részévé vált.⁴

A hódítók a megszállt területen idővel különböző nagyságú katonai–közigazgatási egységeket hoztak létre. A nagyobb tartományok, az ún. *vilájetek* (*ejálet*) élén egy-egy, pasa címmel kitüntetett *beglerbég* állt. Közülük a leghatalmasabbaknak a budai pasák számítottak. Tekintélyüket jelentősen megnövelte, hogy a szultáni vezetés a 17. században vezíri rangot adományozott nekik, s ezáltal részt vehettek a birodalom legfelső kormányzati testületének, a szultáni dívánnak az ülésin.

A tartományok kormányzóságokra (*szandzsák, liva*), a kormányzóságok kerületekre (*náhije*) tagolódtak. Az előbbi vezetőjét *szandzsákbég*nek hívták. Az ország közepén megszervezett Budai Szandzsák hat náhijére (budai, pesti, váci, visegrádi, Kúvin/Csepel-szigeti és kecskeméti) oszlott. Kúvin-szigeti náhije központja a híres kalmárváros, Ráckevei, azaz Ráckeve lett, ahol az 1540-es évektől egy kádi és egy kádi-helyettes kezdte meg működését.⁵

⁴ Fodor Pál: Magyarország és a török hódítás. Bp., 1991. 22. 18. jegyzet; Ágoston Gábor: A hódolt Magyarország. Bp., 1992. 46–47. (Magyarország krónikája 6.)

⁵ Makkai László: Pest megye története. In: Pest megye műemlékei. I. kötet. Szerk.: Dercsényi Dezső. Bp., 1958. 105. (a továbbiakban: Makkai, 1958.); Sinkovics István: A három országrész igazgatása. In: Magyarország története 1526–1686. Főszerk.: Pach Zsigmond Pál. Szerk.: R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1987. 458–461. (Magyarország története tíz kötetben. Magyarország története 3/1.) (a továbbiakban: Sinkovics, 1987.); Szakály Ferenc: Virágkor és hanyatlás 1440–1711. Bp., 1990. 134. (Magyarok Európában II.) (a továbbiakban: Szakály, 1990.); Hegyi Klára: Török berendezkedés Magyarországon. Bp., 1995. 124. (História Könyvtár. Monográfiák 7.) (a továbbiakban: Hegyi, 1995.); Szakály Ferenc: Magyar intézmények a török hódoltságban. Bp., 1997. 109. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 21.) (a továbbiakban: Szakály, 1997.); R. Várkonyi Ágnes: Három évszázad Magyarország történetében 1526–1790. I. kötet. A megosztottság évszázada 1526–1606. Bp., 1999. 90–91.; Pálffy Géza: A tizenhatodik század története. Bp., 2000. 36–40. (Magyar Századok); Ágoston Gábor – Oborni Teréz: A tizenhetedik század története. Bp., 2000. 82–85. (Magyar Századok) (a továbbiakban: Ágoston – Oborni, 2000.); Hegyi Klára: Az oszmán hatalom berendezkedése és működése. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Torma István közreműködésével szerkesztette Zsoldos Attila. Bp., 2001. 270. és 299. (a továbbiakban: Hegyi, 2001.); Pálffy Géza: A három részre szakadt ország 1526–1606. Bp., 2009. 19–21. (Magyarország története 9.). Ráckevét a 15–16. században is gyakran hívták Ráckeveinek is. Jómagam a továbbiakban a település mai hivatalos nevét fogom használni.

I. Táblázat

A Budai Szandzsák hászvárosainak várható földesúri és kincstári adói akcsében kifejezve (1546–1590)⁶

A település neve	1546	1559	1562	1580	1590
Buda	349 333	535 478	641 746	927 568	925 068
Buják	2120	18 858	30 720	33 000	34 700
Cegléd	23 000	82 500	86 525	93 000	93 000
Dunaföldvár	25 000	26 278	46 276	68 180	68 180
Kecskemét	20 000	28 310	46 445	300 000	300 000
Nagykőrös	14 030	20 029	60 035	95 000	95 000
Nagymaros	20 000	144 248	220 514	300 000	300 000
Óbuda	5000	8000	18 000	20 000	20 000
Pest	84 000	108 525	132 432	161 016	?
Ráckeve	328 433	221 484	270 034	174 484	174 484
Tápiószecső	7100	9324	18 052	25 000	31 700
Vác	160 000	821 522	1 287 534	5 904 733	5 904 733
Vál	30 000	30 000	71 522	30 000	30 000
Visegrád	1500	820	820	3100	3100
ÖSSZES	1 069 516	2 085 676	2 920 655	8 135 081	7 979 885

A törökök által meghódított országokban a földdel a szultán rendelkezett. A „fényességes padisah” a legjövedelmezőbb fekvőségeket és javakat – uradalmaikat, királyi szabad városokat, népesebb mezővárosokat, vámhelyeket, bányákat stb. – megtartotta saját kezelésében (*szultáni hász-birtok*), a többit kiosztotta a birodalom katonai vezetőinek és polgári tisztségviselőinek. A javadalombirtokoknak három típusát különböztették meg: a *szolgálati hász-birtokot*, amely 100 000 akcse feletti, a *ziámet-birtokot*, amely 20 000–99 999 akcse közötti, és a *tímár-birtokot*, amely maximum 19 999 akcse jövedelmet hozott évente a megadományozottaknak. Az öröklődő magánbirtok (*mülk*) és az egyházi alapítványok (*vakuf*) száma elenyészőnek mondható.⁷

A Budai Szandzsák területén tizennégy települést emeltek hászvárosi rangra: Budát, Pestet, Vácot, Ráckevét, Nagykőröst és Dunaföldvárt 1546-ban, Bujákat, Ceglédet, Nagymarost és Tápiószecsőt 1559-ben, Vált 1562-ben és Kecskemétet 1565-ben. Óbuda és Visegrád magas rangú hivatali személyek – de nem a szultán – hászbirtokát képezte.⁸

⁶ Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok. Bp., 1985. 158., 162., 166., 256., 349–350., 390., 425., 464., 492., 509., 551., 677., 685. és 710. (Pest megye múltjából 6.) (a továbbiakban: Káldy-Nagy, 1985.)

⁷ Salamon Ferencz: Magyarország a török hódítás korában. Pest, 1864. 113. p. (a továbbiakban: Salamon, 1864.); Káldy-Nagy Gyula: Harács-szedők és ráják. Török világ a XVI. századi Magyarországon. Bp., 1970. 55–56. (Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 9.) (a továbbiakban: Káldy-Nagy, 1970/a.); Generál Tibor: Allah serege. Az oszmán–török haderő kialakulása és fénykora. Bp., 1987. 171–172.; Matuz József: Az Oszmán Birodalom története. Bp., 1990. 85–87.; Sinkovics, 1987. 462.; Szakály, 1990. 135.

⁸ A felsorolt települések közül csupán Buda, Pest, Óbuda, Vác, Ráckeve, Kecskemét, Nagymaros és Tápiószecső jövedelme haladta meg éves szinten a 100 000 akcsét. (Miskei Antal: Török kori magyar városok. Debrecen, 1998. 9. 3. jegyzet [a továbbiakban: Miskei, 1998.]

A hódító oszmán hatalom elsődleges kötelességének a vám- és adószedést tekintette, amelynek korabeli nyilvántartásai a kutatók számára sokatmondóak. Az összeírások (*tahrir-defter*) az adószedés megkezdése előtt készültek, mégpedig azért, hogy a török hatóságok felmérhessék az adott területen élő népesség gazdasági teljesítőképességét, s ez alapján az adót behajthassák.⁹

Az első táblázat adataiból kiderül, hogy a 16. században a vizsgált térség öt leggazdagabb települése Buda, Ráckeve, Vác, Nagymaros és Kecskemét volt. Ráckeve eleinte a második–harmadik helyet foglalta el, ám rövidesen háttérbe szorult, mivel 1559-től a Csepel-szigeti és a dunaföldvári vámbevételeket (főleg a marha- és a lóvámot) Váchoz csatolták, s ezentúl ott számolták el.¹⁰ Ezt a tényezőt figyelembe véve a mezővárost az 1580-as évekig a negyedik–ötödik hely illette meg a Budai Szandzsák hászvárosainak sorában.

2. Táblázat

A Csepel-szigeti települések várható földesúri és kincstári adói akcsében kifejezve (1546–1590)¹¹

A település neve	1546	1559	1562	1580	1590
Csepel	2690	20 583	20 583	38 029	38 029
Gyála	1836	11 674	24 872	24 194	24 194
Háros	3050	9652	26 577	26 564	26 564
Lak	520	320	300	1728	1728
Lórév	1412	9210	9210	9698	9698
Makád	1828	9587	15 770	15 970	15 970
Ráckeve	328 433	221 484	270 034	174 484	174 484
Simonfalva	513	1414	1784	1784	1784
Szentmihály	835	5322	8032	7382	7382
Szigetbecse	1335	18 313	16 899	11 805	11 805
Szigetcsép	?	576	576	?	?
Szigetszentmárton	2256	7558	10 979	18 448	18 448
Szigetszentmiklós	4069	15 575	41 586	48 111	48 111
Szigetújfalu	1640	4705	7058	10 356	10 356
Szőlős	1436	13 897	23 008	20 159	20 159
Tököl	4147	15 670	33 848	32 768	32 768
ÖSSZES	356 000	365 540	511 116	441 480	441 480

A Csepel-szigeti települések közül a törökök Ráckeve, Szigetszentmiklós, Csepel és Tököl lakosságától várták el a legnagyobb mértékű terhek viselését. Gyálára a királyréti állattartás, Lórévre és Szőlősre a helyi kikötő forgalma, Ma-

⁹ Káldy-Nagy Gyula: Magyarországi török adóösszeírások. Bp., 1970. 9–24. (Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 52.) (a továbbiakban: Káldy-Nagy, 1970/b.); Káldy-Nagy, 1970/a. 83–85.; Káldy-Nagy, 1985. 5–6.

¹⁰ Káldy-Nagy, 1985. 255–256. és 508.

¹¹ Káldy-Nagy, 1985. 111., 181., 183., 276., 295., 399., 405., 419., 507., 528., 583., 588., 594., 614., 658. és 665. A török defterekben Lórév = Lóré, Ráckeve = Kovin, Szentmihály = Szentmihál, Szigetbecse = Becse, Szigetcsép = Csép, Szigetszentmárton = Szentmárton, Szigetszentmiklós = Szentmiklós, Szőlős = Szölös, Szigetújfalu = Újfalu néven fordul elő. Csépet a török írások pusztaként, Ráckevét városként, az össze többi települést pedig faluként regisztrálták.

kádra pedig a halászat és – akárcsak Szigetszentmártonra és Hárosra – a szénagazdálkodás miatt nehezedett jelentősebb adóprés a 16. század második felében.¹²

A tényleges bevétel az első két táblázatban felvázolt értékeknek a többszörösét is elérhette. Nagysága elsősorban azoknak a kimutatásoknak a segítségével állapítható meg, amelyek a befolyt pénzmennyiség összegét mutatják. Ezekből a forrásokból azt is megtudhatjuk, hogy egy adott pénzügyigazgatási egységet (*mukátaa*) három évig egy megbízott vállalkozó, a munkájáért napidíjban részesült kincstári alkalmazott, az ún. *emin-i mültezim* – röviden: *emin* – kezelte, aki a visszaélések elkerülése végett kezeseket (*kefil*) állított ki, s hogy elszámolhasson a kádi, mint felülvizsgáló (*müfettis*) előtt, a beszedett jövedelmekről az írnok (*kjátib*) és az ügyintéző (*ámil*) segítségével jegyzéket vezetett.¹³

Az *emin* addig maradhatott hivatalában, amíg a szerződésben vállalt kötelezettségének eleget tudott tenni. Ellenkező esetben a kádi felügyelői (*nazir*) minőségében elbocsáthatta. Leválthatták akkor is, ha időközben valaki az eredeti bérleti díjnál többet ígért. Ilyenkor a megbízást azonnal az új vállalkozóra ruházták át, azzal a feltétellel, hogy elődje hátralékát is kifizeti. A befizetéseket tartalmazó pénztári naplók forrásértéke tehát lényegesen megbízhatóbb, mint a szandzsákösszeírásoké, mert – ellentétben az utóbbiakkal – nem a beszedendő, hanem a már beszedett adómennyiséget tartalmazzák.¹⁴

3. Táblázat

*A Csepel-szigeti pénzelszámolási kerület adóbevételei (1543–1569)*¹⁵

Időpont	Adóbevétel három évre		Adóbevétel egy évre	
	Akcse	forint	akcse	forint
1543-1546	709 000	14 180	236 333	4727
1546-1549	1 060 000	21 200	353 333	7067
1556-1559	1 203 000	24 060	410 000	8020
1559-1562	1 600 000	32 000	533 333	10 666
1563-1566	1 540 500	30 810	513 500	10 270
1566-1569	1 481 500	29 630	493 833	9877
ÁTLAG	1 265 666	25 313	421 889	8438

A török adóztatás főbb vonásaiban a magyarországi viszonyokhoz igazodott. Az 1545. évi szultáni utasítás, igazodva a hazai törvényekhez, az adókötelezett-

¹² Káldy-Nagy, 1985. 182–183., 275., 294., 405., 419., 506–507., 582., 593–594., 614. és 656–658.

¹³ A *mukátaa* valamely terület kincstári jövedelmeinek előre meghatározott összegű bevételét jelenti (Káldy-Nagy, 1970/b. 104.).

¹⁴ Fekete Lajos – Káldy-Nagy Gyula: Budai török számadáskönyvek 1550–1580. Bp., 1962. 597–601. (a továbbiakban: Fekete – Káldy-Nagy, 1962.); Vass Előd: A váci török vámnaplók adatai az Alföld felől nyugatra irányuló XVI. századi áruforgalomról. In: Agrártörténeti Szemle, 1972. XIV. évf. 1–2. sz. 125–126.; Káldy-Nagy, 1970/a. 73–74.; Káldy-Nagy, 1970/b. 55–58.; Sinkovics, 1987. 462–463.

¹⁵ Velics – Kammerer, II. 1890. 10–11., 56–57., 187., 259. és 295.; Fekete – Káldy-Nagy, 1962. 602–603. Káldy-Nagy Gyula a Csepel-szigeti mukátaa 1556–1559 közötti bevételeit 1 173 000 akcséra becsülte (Káldy-Nagy, 1970/b. 64. 32. jegyzet).

ség alsó határát 300 akcse (6 aranyforint) értékű ingóságban határozta meg. Azok a magyar jobbágyok, akiknek vagyona ezt az értékhatárt elérte, a kincstárnak fejadót (*dzsizje; haradz; filori*), míg a javadalombirtokosok számára kapuadót (*iszpendzse, resm-i kapi*) fizettek. Ezek összege 50–50 akcsét, azaz 1–1 aranyforintot tett ki. A legfontosabb török állami adót a magyar források *császár adajának* nevezték.¹⁶

Ráckeve jómódú szerb kalmárjai Gyurkó Bogdán főbíró és Jovan Bozsity vezetésével 1543-tól 1546-ig 709 000 akcséért bérelték a Csepel-szigeti pénzügyigazgatási egység, azaz a Kúvin-szigeti mukáta adó- és vámbevételét. A kezeseket a leggazdagabb polgárok közül választották ki: Dimitri Ranit, Vuk Radsev, Marko Rankovik, Lukács Borgo, Jano Vilarik, Koszta Vilarik, Jovan Rajnovik, Marko Jovit, Jovan Vikovit, Vuk Jovit, Nikola Fodrik, Gyurko Jehovik, Dimitri Bradovik, Jana Markovik, Dimitri Jalit, Jovan Jasik és Vendel Jakanik személyében.¹⁷

1546-ban Dimitri és Albert kevei bírák Bagoszlav Nikola, Antal Radosevik, Marko Rankovit, Gyura Cservenik, Koszta Balazovik, Jovan Rezanovik, Balázs Kordik, Tomás Kalmár, Jovan Bozsity és Jako Anosik ráckevei, Hegedűs Gergely és Török Márton szőlősi, Takács János és Takács Tamás szigetszentmiklósi, Orbán bíró és Mészáros Péter csepeli, Vas Gyúró és Mácsi János laki, Lőrinc bíró és Csáni Benedek hárosi, Ambrus bíró és Tót Márton tőköli, Kozma bíró szentmihályi, Kozma Gergely, Lukács Imre és Kozma Tamás szigetújfalusi, Bíró Ambrus és Rába Bertalan szigetszentmártoni, Vesztő Miklós és Viski János szigetbecsei, Lövvő Imre és Sas Benedek gyálai, Földvári Antal és Földvári György makádi, Nagy István és Hegedűs Benedek simonfalvai, Borbás Bolgár és Kilit Lőrinc lórévi kezesek segítségével hajtották be a környék lakóitól az adót.¹⁸

1548. december 2-án Mohamed bin Murad szpáhi és Dzsafar *ulúfedzsi* (várvédő lovaskatona) az eredeti összegre 100 000 akcsét ráigért, így a Csepel-szigeti adókörszet kincstári jövedelmének beszedése iszlám hitű (Abdurrahman, Kászim, Sabán, Mimár Türki), majd nem sokkal később zsidó (Píri Ali, Ibnjamin) üzletemberek kezébe került, ami nagymértékben megnövelte a helybeliek adóterheit. A harmadik táblázatból leolvasható, hogy az 1543–1546-ben befolyt összeg két-három évtized alatt több mint a duplájára emelkedett: 1559–1562-re 1 600 000 akcsére, 1566–1569-re 1 481 500 akcsére. A kevei rácok – szerbek és görögök – persze nem szorultak ki teljesen ebből a nagy haszonnal kecsegtető üzleti vállalkozásból, hiszen Ráckevén 1572-ben még mindig a görög Latomus (Építész) számított a legbefolyásosabb adószedőnek.¹⁹ A kutatás jelenlegi szakaszában nem lehet eldönteni, vajon ugyanarról a személyről van-e szó, aki

¹⁶ Salamon, 1864. 180–181. és 187–189. p.; Káldy-Nagy, 1970/a. 72. és 75.; Káldy-Nagy, 1970/b. 24–26.; Sinkovics, 1987. 464–465.; Szakály, 1990. 135.

¹⁷ Velics Antal – Kammerer Ernő: Magyarországi török kincstári defterek. II. kötet. Bp., 1886–1890. 10. (a továbbiakban: *Velics – Kammerer*, II. 1890.)

¹⁸ *Velics – Kammerer*, II. 1890. 57.

¹⁹ Kathona Géza: Fejezetek a török hódoltság reformáció történetéből. Bp., 1974. 114. és 143. (Humanizmus és reformáció 4.); Makkai, 1958. 106.

az 1550–1560-as években Mimár Gyorgye (magyarosan: Építész György) néven Cegléd, Nagykőrös és Ráckeve jövedelmeinek bérletfelügyelői tisztét látta el.²⁰

A budai pasákkal és a sztambuli vezetéssel egyaránt jó viszonyt ápoló ráckevei bírák I. Szulejmán szultántól 3000 akcse értékű tímár-birtokot kaptak – 1559-ig a Kúcsi és a Szentiváni pusztát, ettől kezdve a Kúcsi puszta használatát –, hogy cserébe 200 puskást állítsanak ki katonai kíséret (*dzsebulü*) gyanánt. Az oszmánok tehát nemcsak meghagyták hivatalukban a mezőváros előljáróit, hanem kisebb szolgálati birtok adományozásával még támogatták is működésüket.²¹

Nem elhanyagolható továbbá az a kedvezmény sem, amelynek értelmében Ráckeve polgárai a két legfontosabb adófajtát, a kincstári fejadót és a földesúri kapudót – miként a Mohács előtti évtizedekben – egy összegben, átalányadó módjára fizethették. *„Az új defterben feljegyeztetett, hogy Kovin város minden évben 15 000 akcse [300 aranyforint] kapudót fizessen készpénzben”* – szölt az 1590-ben készített jegyzék utasítása. A folytatás részletesen leírja az adónemeket és a török részre beszolgáltatandó adó nagyságát: *„A méhkasok után minden tíz kasból 1 kas tizedképpen szedendő, ha tíz kasnál kevesebb volna, kasonként 2–2 akcse szedessék. Két juh után 1 akcse szedendő. Az egy évesnél öregebb disznók után 2 akcse szedessék, ha egy éves nem múlt el, semmi se szedessék. Az asszonyoktól a fejükön piacra vitt kenyér, sajt és zöldségféle után semmi sem szedendő. A ház melletti kertek után semmi sem szedendő. Azok, akik egész héten a piacon árúsítanak, hetenként 1/2 akcse helypénzt fizessenek. Hordóadó címén évenként 15 000 akcsét fizessenek. Széna- és tűzifaadó címén pedig 10 000 akcsét adjanak évenként készpénzben, de senki ne szolgáltatassa őket [ti. széna és fa hordatásával]. Élelmüket és kocsijukat pénz nélkül senki ne vegye el. Amikor szultáni szolgálatra kerülne sor, pénzüket megadva szolgáltatassák őket. A templomba járásban senki ne akadályozza őket. A Duna folyón levő malmok után 50–50 akcse szedendő. A szőlőjükből nem eladásra hozott bor után semmi sem szedendő. Ha eladásra hozták volna és a fizetett vámról nyugtájuk megvan, semmi ne szedessék, de ha nyugtájuk nincs, a vám beszedendő. Ha pedig hordóval eladásra ki [a városon kívül] vinnék, az [a hordóadó] a fent említett módon fizetett átalányösszegbe beszámíttatott, ismét ezért ne szedessék. Amikor a nevezett alattvalók közül valaki meghalna, holmiját akinek akarja – akár az egyháznak, akár másnak – hagyományozza s abban őt senki ne akadályozza. Mivel törvényük, hogy monopóliumot nem tartanak, ezentúl se tartsanak. Elrendeltetett,*

²⁰ Szilágyi Mihály: Társadalmi és gazdasági viszonyok a Duna mentén a török hódoltság korában. In: Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. Szerk.: K. Balog János. Szekszárd, 1978. 64.; Fenyvesi László: A budai szandzsák görögkeleti központjainak görög diaszpórája a 16. században. In: Századok, 1986. 120. évf. 1. sz. 141. 83. jegyzet

²¹ Velics Antal – Kammerer Ernő: Magyarországi török kincstári defterek. I. kötet. Bp., 1886. 165.; Komáromy András: Magyar levelek a XVI. századból. In: Történelmi Tár, 1907. 435–436.; Török-magyar oklevéltár 1533–1789. Fordította: Karácson Imre. Szerk.: Thallóczy Lajos – Krccsmárik János – Szekfű Gyula. Bp., 1914. 48.; Szakály, 1997. 108.; Hegyi, 2001. 301.

hogy a Duna folyóban fogott hal után tized szedendő. Mindezek az új defterben így [a fenti módon] jegyeztettek fel.”²²

4. Táblázat
Ráckeve török részre fizetett adói akcsében kifejezve (1546–1590)²³

Adónem	1546	1562	1580	1590
Gabonatized	500	2700	840	900
Musttized	?	2580	800	2000
Kert- és gyümölcsadó	?	?	1196	1200
Kendertized és szalma ára	?	?	500	500
Széna- és tűzifaadó	?	?	5000	5000
Nádtized	?	450	?	?
Haltized	1000	9258	6200	8000
Méhkas-adó	?	?	200	200
Sertés-adó	?	556	630	630
Báránytized	?	1515	1800	200
Malom-adó	1100	950	450	450
Só árából befolyt összeg	?	?	2500	2500
Vágóhídi illeték	?	1871	6400	6117
Mértékpénz és megidézési illeték	?	3000	6936	7000
Mázsapénz	?	?	200	200
Piaci illeték	5000	5850	2000	4500
Vámbevétel	303 333	151 957	68 980	72 000
Átkelési illeték	?	18 992	?	?
Hordóilleték	?	6977	15 000	15 000
Hagyatéki jövedelem és bitang jószág ára	5000	9642	10 000	17 000
Bírságpénz, menyasszony- és hordóadó	1000	8319	16 000	16 297
Somlyó-sziget jövedelme	?	1000	600	600
Királyrét jövedelme	?	32 500	12 000	12 000

Ráckeven 1546-ban 300, 1559-ben 700, 1562-ben 630, 1580-ban 530, 1590-ben 240 dzsije-fizető családfőt találunk. Ha eltekintünk az 1590-es évtől, akkor az adóköteles (*kadir*) polgároknak mindössze 1546-ban kellett a törvényben előírt 50 akcsét leróni, a többi évben nem. 1559-ben 21,4 akcse, 1562-ben 23,8 akcse, 1580-ban 28,3 akcse adó jutott egy háztartásfőre. Ennek a több mint 50%-os kedvezménynek a hatására számos környékbeli vagy távolabbi vidékekről származó falusi/mezővárosi jobbágy és városi polgár költözött be a hászvárosba. Az 1543-ban Székesfehérvárról menekült lakosokról külön utcát neveztek el a

²² Káldy-Nagy, 1985. 507. A vérdíj önkényes szedése feltűnt Salamon Ferencnek is: „A vérdíjak mennyiségében való nagy eltérések is bizonyítják, mily kényök szerint jártak el a török bírságo-lók...Ráczkeveiben és Szigetszentmiklóson annyit vesz a török, a <<mennyiben megalkhatik>>.” (Salamon, 1864. 260–261. p.)

²³ Káldy-Nagy Gyula: Kanuni devri Budin tahrir defteri (1546–1562). Ankara, 1971. 89. és 95. (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Yayınları: 177); Káldy-Nagy, 1985. 506.

településen: „*Romlásából az jó Fehérvárnak, Fehérvári utcát is adának.*” – írta 1581-ben a kevei protestáns prédikátor, Skarica Máté.²⁴

Az írnokok 1546-ban 664 főt tartottak számon Ráckeveén, ebből 527 főt (79,36%) köteleztek adófizetésre, a fennmaradó 137 főt a nem adózók közé sorolták. Nyilvánvaló, hogy az első összeírásból nem kapunk átfogó képet a hódoltság egészéről, következésképpen a többi deftert is vallatóra kell fogni.

5. Táblázat

*A ráckevei adófizetők adatai (1546–1590)*²⁵

Év	Összeírtak száma	Fejadó-fizetők száma	Összes adózó Száma	Nem adózók száma
1546	664	300	527	137
1559	825	700	588	237
1562	1049	630	744	305
1580	569	530	530	39
1590	250	240	240	10

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy 1559-ben a nem adózóknak (237 fő) az adófizetőkhez (588 fő) viszonyított aránya 40,30%-ra, 1562-ben 41%-ra rúgott. A növekedés ütemét látva lehetséges, hogy a defterek nem egyszerűen a falusi lakosság beáramlását fejezik ki számszerűen, hanem utalnak a török adminisztráció „hatékonyságára” is. A második és a harmadik alkalomkor ugyanis lényegesen több személyt vettek nyilvántartásba, mint 1546-ban, de az adófizetők aránya szinte semmit sem változott: 1559-ben a 825 főből 588 fő (71,27%), 1562-ben az 1049 főből 744 fő (70,90%) számított adókötelesnek.

Hasonló jelenséget tapasztalunk, ha az összes adózónak és a dzsizje- (fejadó-) fizetőknek az arányát vesszük elemzés alá. Még egyszer hangsúlyozni szeretnénk, hogy az 1570–1580-as évek előtt elvileg csak azoknak kellett állami adót fizetni, akik 300 akcse (hat aranyforint) értékű ingósággal rendelkeztek.

Mármost, az első három összeírásból kiderül, hogy az adózóknak 1546-ban 56,92%-át, 1562-ben 84,67%-át, 1580-ban és 1590-ben 100%-át tekintették dzsizje-fizetőnek. Őszintén szólva elég nehéz elképzelni, hogy egy emberöltő alatt a *ráják* (alattvalók) anyagi ereje 48,75%-os javulást eredményezett volna. Sokkal valószínűbb, hogy a század derekától a 300 akcse értékű vagyonnal nem rendelkezőket is rákényszerítették az állami adó megfizetésére.²⁶

²⁴ Régi Magyar Költők Tára. XVI. századbeli magyar költők művei. 11. kötet. 1579–1588. Sajtó alá rendezte: Ács Pál. Bp., 1999. 247. p.; Országos Széchényi Könyvtár Kézirattár (a továbbiakban: OSzKK). Fol. Hung. 2904. 5. fol. 1. p.; *Magdics István*: Diplomatarium Ráczeviense. Ráckevei Okmánytár. Székesfehérvár, 1888. 92. (a továbbiakban: *Magdics*, 1888.) Hasonló jelenség figyelhető meg Kecskeméten is, ahol a tolnaiak és a baranyaiak népesítettek be egy-egy utcát a 16. század folyamán (*Káldy-Nagy*, 1970/a. 151 és 161.).

²⁵ *Káldy-Nagy*, 1985. 505.; *Miskei*, 1998. 88–90.

²⁶ A törökök adóztatási gyakorlatáról *Káldy-Nagy Gyula* a következőket írta: „...a török hódoltság első két-három évtizede alatt nem az adózók vagy anyagi javaik gyarapodtak meg, hanem az adóalany fogalmának meghatározása szélesedett ki.” (*Káldy-Nagy*, 1970/b. 97.)

Ugyanez a folyamat kimutatható a Csepel-szigeti települések esetében is. A hatodik táblázatból jól kivehető, hogy bizonyos alkalmakkor a fejadó-fizetők száma felülmúlta a családfők számát. Ez a tény arra utal, hogy Ráckeven (1559), Makádon (1559, 1580), Szentmihályon (1580), Szigetbecsén (1580), Szigetújfaluban (1580), Szöllösön (1562, 1580) és Tökölön (1562) az önállóan kereső nőtlen felnőtt családtagok többségét is bevonták a dzsizje-fizetők körébe.²⁷ A hódítók adóztatási gyakorlatában bekövetkezett változás hatására a nagyszigeti birtoktest Jagelló-kori 1200 forintnyi adója a 16. század második felében több mint a hétszeresére nőtt, s átlagosan évi 8438 aranyforintra emelkedett.²⁸ Igaz, 1546-hoz képest 1562-re az adóköteles személyek száma 284 fővel, míg a dzsizjét fizetők 736 fővel gyarapodott. A sziget hászbirtok jellege tehát nem csupán előnyt jelentett a települések lakóinak. Az oszmán államhatalom erőteljes jelenléte folytán a szultán kíméletlenebb földesúrként viselkedett a térségben, mint a javadalombirtokosok a saját földjeiken. Mindez azt eredményezte, hogy a hászbirtokok népessége már az 1560-as évektől csökkenni kezdett, míg a szpá-hik falvainak esetében ez a folyamat csak 1580 után érzékelhető.²⁹

²⁷ A Budai Szandzsák területén 1562-ben már szinte mindegyik családfő köteles volt állami adót fizetni a hódítóknak (*Káldy-Nagy*, 1985. 7.). A törökök 1578-ban hivatalosan is elrendelték az önálló gazdasággal rendelkező nőtlen férfiak dzsizje-fizetési kötelezettségét (*Káldy-Nagy*, 1970a. 75.).

²⁸ Valójában a Csepel-sziget 1527 és 1539 között hozott évente 1200 forintnyi jövedelmet Mária királynénak, de feltehető, hogy ez az összeg még Jagelló-kori – vagy esetleg még korábbi – előzményekre nyúlik vissza: Magyar történelmi okmánytár a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. Összeszedte és lemásolta *Hatvani (Horváth) Mihály*. II. kötet. 1538–1553. Pest, 1858. 33. p. Nr. 163. (Monumenta Hungariae Historica. Diplomataria II.); *Veress Endre*: Izabella királyné 1519–1559. Bp., 1901. 42. (Magyar Történelmi Életrajzok); *Kenyeres István*: A királyi és királynéi „magánbirtokok” a 16. században. In: *Századok*, 2004. 138. évf. 5. sz. 1114. p. 57. jegyzet.

²⁹ *Hegy Klára*: Török berendezkedés Magyarországon. Bp., 1995. 63–64. (História Könyvtár. Monográfiák 7.) (a továbbiakban: *Hegy*, 1995.); *Miskei Antal*: Délszláv kereskedők és hírszerzők a Duna mentén (Adalékok a kevei rácok történetéhez a 16. század második felében). In: *Emlékkönyv Rác István 70. születésnapjára*. Szerk.: *Kovács Ágnes*. Debrecen, 1999. 125.

6. Táblázat
*A Csepel-szigeti települések családfői és fejadó-fizetői (1546–1590)*³⁰

A település neve	1546		1559		1562		1580		1590	
	család-fők száma (fő)	fejadó-fizetők száma (fő)	család-fők száma (fő)	fejadó-fizetők száma (fő)	család-fők száma (fő)	fejadó-fizetők száma (fő)	család-fők száma (fő)	fejadó-fizetők száma (fő)	család-fők száma (fő)	fejadó-fizetők száma (fő)
Csepel	59	28	70	43	67	67	76	72	62	60
Gyála	30	16	31	29	34	34	35	35	33	30
Háros	55	28	72	50	73	73	54	54	46	45
Lak	9	5	3	2	–	–	–	–	–	–
Lórév	35	12	30	29	36	36	39	36	34	34
Makád	50	18	41	45	35	35	38	43	38	38
Ráckeve	527	300	588	700	744	630	530	530	240	240
Simonfalva	8	3	4	4	6	6	8	8	6	6
Szentmihály	16	5	21	16	24	24	26	28	23	22
Szigetbecse	41	15	61	40	62	62	57	58	49	48
Szigetcsép	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Szigetszentmárton	46	26	43	25	42	42	42	40	31	30
Szigetszentmiklós	96	49	118	86	118	115	113	100	97	96
Szigetújfalu	28	14	30	24	32	30	31	32	22	22
Szóllós	53	16	55	30	52	53	44	46	43	44
Tököl	91	47	102	78	103	111	93	80	71	70
ÖSSZES	1144	582	1269	1201	1428	1318	1186	1162	795	785

A törökökön kívül a Királyi Magyarország kormánya is igényt tartott a Hódoltságban élők szolgáltatásaira. Az 1547. évi országgyűlés tízedik törvénycikkének második paragrafusában kimondta, hogy „mindazokra róják ki az adót, akiknek hat forintot érő dolgaik és javaik vannak, s ezek mindegyike fizessen rovattal.”³¹ Az egyre rendszeresebbé váló állami adót (*dica, subsidium*) a Habsburg uralkodók a magyarországi végvárok fenntartására fordították.³²

A Csepel-szigeti települések az egeri vár fennhatósága alá tartoztak, lakói 1561-ben Gémes Ferenc és Vitéz János egeri katonáknak, mint tiszttartóknak (*officialis*) fizették a hadisegélyt.³³ Emellett a szigetvári, a várpalotai, a kanizsai,

³⁰ Káldy-Nagy, 1985. 109., 181., 274., 293., 399., 404., 418., 505., 527., 582., 586., 592., 613., 656. és 664.

³¹ CJH, Bp., 1889. 196–197.

³² Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig. Bp., 1946. 234.; Szakály Ferenc: Magyar adóztatás a török hódoltságban. Bp., 1981. 51. (a továbbiakban: Szakály, 1981.)

³³ Bárfiai, 1938. 402. Nr. 1628.; Rúzsás Lajos: Az egeri vár gazdálkodása a XVI. században. Bp., 1939. 12. és 50–56.; Szakály, 1997. 96.

a győri és a veszprémi kapitányok emberei is megjelentek Ráckeven, hogy erőszakkal kényszerítsék a lakosságot a kívánt összeg előteremtésére.³⁴

A török uralom alá jutott falvak és mezővárosok azonban sem az 1560-as évektől egyre erősödő magánföldesúri adóztatás, sem az egyházi tized teljesítése alól nem vonhatták ki magukat. Némi könnyítést jelentett, hogy egyesek átalányösszegben rótták le tartozásaikat, de a kevésbé gazdag vagy a sokszorosan agyonsarcolt települések a legkisebb változást is azonnal megérezték. A népelesebb és gazdaságilag erősebb hászvárosok szintén nem zárkozhattak el a kétféle adózás alól, mert különben nehezen megszerzett kiváltságaikat veszélyeztették volna.³⁵

Ráckeve mind az oszmán, mind a magyar félnek egy összegben, évi summával adózott. „*Vrasagtoknak, im most megh ez egitzior [még ez egyszer] mögh kültük az szumankat [summánkat] ugi [úgy] mint szaz forintot. Ismet az ajandekotis, az mönire lehetöt [amennyire lehetett]*” – írta a város magisztrátusa 1591. május 20-án.³⁶ Ez esetben valószínűleg csökkentett vagy részletfizetés történt, mert a Magyar Kamara 1612. június 6-án kibocsátott levele szerint a 16. század második felében az átalányadó összege éppúgy 300 aranyforintot tett ki, mint a Jagelló-korban.³⁷ Ajándékként pedig többnyire szőnyeget, bort vagy két-három vizát küldtek a ráckeveiek Pozsonyba: „...*wyza felölis irtth wolth Nag[yság]tok, hogy kett vagy három vyzatt megh sozwnk mynd ikrastol. De my nekwnk [nekünk] az lewelett Zenth Marton nap wtan attak megh, immar az wyza foghasnak hyre [híre] sem wolth. Hane[m] nehezen maswnnan[n] [máshonnan] tettek zerytth [tettek szert], azertth ehdygh [eddig] fel kültwk wolna Nagsaghtoknak myndaz hatra maradotth summaval egywth [summával együtt], hogy ha ez veszedelem raytwnk [rajtunk] nem esyk wala...*”³⁸

Az 1591. május 20-án kelt panaszlevél, a fenti irathoz hasonlóan, immár a századforduló küzdelmes éveit vetítette előre: „*Mivel hogi fölötte igön nevededik az insegh raitunk, mert fogiton fोगiunk [fogytán fogyunk]...Mostanis penigh, hogi kevesen marattunk es mind fizetes, mind szolgalat töbültön töbüil köztüink...Jobagiok ki möntek, eölmennekis közülüink. Azoknakis terhököt viselnünk köl az mi kevesen vagiunk...Végre most igön mögh kevesöttünk...Ha Urasaghtok*

³⁴ *Jedlicska Pál*: Adatok Erdődi báró Pálffy Miklós, a győri hősnek életrajza és korához 1552–1600. Eger, 1897. 327.; *Takáts Sándor*: Rajzok a török világból. Bp., 1915. 486–487.; *Takáts Sándor*: Rajzok a török világból. IV. kötet. A török hódoltság korából. Bp., 1928. 390.; *Müller Veronika*: Thury György kanizsai kapitánysága. H[ely] n[élkül]. É[v] n[élkül]. (1972) 15.

³⁵ *Makkai*, 1958. 99–102.; *Szakály*, 1981. 81–86. és 121–128. Salamon Ferenc már 1864-ben leírta, hogy a ráckevei szerbek elismerték a magyar földesurat és a megye hatóságát (*Salamon*, 1864. 331.).

³⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MOL) E 213. Városi és községi pecséttel ellátott iratok. 8. doboz. (Pest megye). Ráckeve, No. 3. fol. 71.

³⁷ MOL E 210. Miscellanea. 22. csomó. 176–189. tétel. 83. szám. 5. fol. (Ráckeve–Ruszkínócz)

³⁸ MOL E 213. Városi és községi pecséttel ellátott iratok. 8. doboz (Pest megye). Ráckeve, No. 1. fol. 66.

*gondukat nöm visely, honnet tudyiuk [honnét tudjuk] szumankatis [summánkat, azaz adónkat is] mögh adny, az my kevesen maradunk.*³⁹

Az 1593-tól 1606-ig tartó „hosszú háború” súlyos csapást mért a Csepel-sziget népességére és településhálózatára. Ráckeve 1598 novemberében néptelepedett el. A lakosság egésze azonban nem pusztult el, hanem Komárom–Esztergom környékén, a Duna-menti szigeteken és a környező erdőkben, nádasokban és egyéb rejtkehelyen húzta meg magát.⁴⁰ Walter Björkman kutatásai szerint a szigetről kitelepítettek létszáma elérte a 7000 főt.⁴¹ Az 1638-tól naplót vezető Farkas Pál lévai vicekapitány anyja is feltehetően ekkor került Húgyéról Révkomáromba.⁴²

Sepsi Csombor Márton 1616–1618 táján Csehországban találkozott két ráckevei asszonnyal, akik a háború inséges időszakában hagyták el szülőföldjüket: *„Skalic, egy tisztességes városkája Csehországnak, jó nyájas népe vagyon, vagyon jó serek is. Innen kimenvén találtunk egy német leányra, ki ő is Prágából jött az hadból, kinek édes anyja tiszta magyar nemzet, ráczkevei leány volt régen, ki egy komáromi Friedrich nevű némettel ezelőtt 15 esztendővel ment el és most is ott lakik Csehországban.”* Egy másik kevei asszony Boroszló környékén talált menedéket: *„Reinerz, ebben lakik az ráczkevei asszony, kiről most szöllék, én elcsudálkoztam ez asszonyállatnak csuda goromba elméjén; tizenöt egész esztendeje, hogy ott az németek között lakik, soha ő csak egy szót németől, sem csehől igazán nem szólhat, elannyira, hogy csak a szomszédi és gyermeki értik szavát. Mi magyarul beszélletünk vele, most is szintén oly igazán szól magyarul, mint akármellyikünk.”*⁴³

Ráckeve újratelepülésére – vagy ahogy a források nevezik: „második megszállására” – 1605-ben került sor: *„1605. Első Birák városunk igazgatására állitattak elől Farkas András, Mácsay György Kováccsal.”*⁴⁴ Ekkor még nem lehetett tudni, hogy a „kettős (királyi és szultáni) birtoklás”-ban a 17. század első felében lényeges változás fog bekövetkezni.

2. Szultáni és magánföldesúri birtoklás (1622–1695)

II. Ferdinánd király (1619–1637) 1622. július 4-én az akkor Pilis megyéhez tartozó Ráckevét Szentmiklós, Makád és Becse falvakkal, Tököl, Háros, Csepel,

³⁹ MOL E 213. Városi és községi pecséttel ellátott iratok. 8. doboz (Pest megye). Ráckeve, No. 3. fol. 70.

⁴⁰ Takáts Sándor: Telepítések Esztergom vidékére a XVI-ik század végén. In: Századok, 1903. XXXVII. évf. 6. füzet. 534–536.; Szakály Ferenc: A hódolt megye története. In: Pest megye monográfiája I/2. A honfoglalástól 1686-ig. Torma István közreműködésével szerkesztette Zsoldos Attila. Bp., 2001. 497.

⁴¹ Björkman, Walter: Ofen zur Türkenzeit. Hamburg, 1920. 70–71.

⁴² Farkas Pál és Farkas Ádám följegyzései 1638-tól 1694-ig. Közzéteszi: Szily Kálmán. In: Történelmi Tár, 1884. 86. Húgyé: Ráckevéhez tartozó településrész a Kis-Duna bal (alföldi) oldalán.

⁴³ Régi magyar utazók Európában 1552–1770. Eredeti kútfőkből összeállította és magyarázatokkal ellátta: Szamota István. Az előszót írta: Vámbéry Ármin. Nagy-Becskerek, 1892. 214.

⁴⁴ Pest Megyei Levéltár (a továbbiakban: PML) V. 180/A-a. Ráckeve mezőváros iratai. Tanácsi iratok. 13/a. kötet. Ráckevei krónika (1600–1836). 11.; Magdics, 1888. 94.

Szentmihály, Csép, Gyála, Lórév, Majorháza (ma: Majosháza), Szentmárton és Szőlős pusztákkal egyetemben 3000 magyar aranyforintért hivatali idejére báró Esterházy Pál aransarkantyús lovagnak, nógrádi főkapitánynak adományozta, aki három évvel korábban az országban dúló zavargások idején hűségesen kitartott a Habsburg–dinasztia oldalán, s mint a mezei hadak kapitánya részt vett a cseh- és a morvaországi hadjáratokban.⁴⁵ Öt évvel később, 1627. április 26-án az uralkodó úgy rendelkezett, hogy az eredetileg ideiglenesen kapott nagyszigeti birtokok jövedelme Esterházy Pált élete végéig illesse meg.⁴⁶ Az adományt III. Ferdinánd király (1637–1657) 1638. március 22-én Pozsonyban, illetve I. Lipót király (1657–1705) 1657. június 17-én Bécsben kiadott oklevelei az utódokra is kiterjesztették.⁴⁷

Az uradalom 1622-ben 3000 forintért, 1627-ben 5991 forint 62 dénár és 1 obulusért, 1638-ban 16 336 forint 1 dénár és 80 obulusért, 1657-ben 24 565 forint 32 krajcárért jutott magánkézre. Abban, hogy a birtok értéke 35 év alatt több mint a nyolcszorosára emelkedett, a pénz értékének csökkenésén kívül közrejátszott az említett települések anyagi megerősödése is.

A Habsburg uralkodók intézkedései jogi szempontból meglehetősen sajátos helyzetet teremtettek. A Csepel-szigetet ugyanis az 1514:3. törvénycikk koronabirtoknak minősítette, amelyet a késő középkori törvények értelmében csak a rendek hozzájárulásával lehetett eladományozni.⁴⁸ II. Ferdinánd és utódai azonban a rendi országgyűlés megkerülésével, vegyes adomány formájában juttatták a birtoktestet az Eszterházyaknak.⁴⁹ A közjogi ellentmondás valószínűleg azzal függött össze, hogy az uralkodói donáció tárgya elveszítette eredeti funkcióját, s bevételei már nem fedezték a királyi konyha költségeit. A török jelenléte másodlagos szempont lehetett a helyzet kialakulásában, hiszen a Nagysziget jogállása török kiűzése után sem változott meg.⁵⁰

Esterházy Pál fiai 1658. július 8-án felosztották egymás között az atyai örökséget. A rendelkezés értelmében Ráckeve északi része Eszterházy Sándoré, déli fele pedig Eszterházy Miklósé lett.: „*Anno 1658. die 7-a July meg osztoznak az*

⁴⁵ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 2. fol. 53–54.; *Esterházy János*: Az Eszterházy család és oldalágainak leírása. Bp., 1901. 246.; *Darkó Jenő*: A mezővárosi fejlődés egy példája: Ráckeve XV–XVII. század (Sajátosságok Ráckeve mezővárosi fejlődésében). In: Falvak, mezővárosok az Alföldön. Szerk.: *Novák László és Selmeczi László*. Nagykőrös, 1986. 364. (Az Arany János Múzeum Közleményei IV.) (a továbbiakban: *Darkó*, 1986.)

⁴⁶ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 2. fol. 55–56.; *Darkó*, 1986. 365.

⁴⁷ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 2. fol. 57–58. (1638) és III. H. 1. fol. 33–34. (1657); *Darkó*, 1986. 365. és 369.

⁴⁸ Az 1514:3. törvénycikk: CJH, 1899. 708–709. A koronajavakat az 1439:6., az 1439:16. és az 1514:2. törvénycikkek szabályozták (CJH, 1899. 280–283., 286–287. és 706–707.).

⁴⁹ Vegyes adomány (*donatio mixta*) olyan királyi vagy magánszemély által tett adomány, amely a szolgálatot és a hűséget bizonyos vagyoni ellenszolgáltatásért cserében jutalmazta (*Béli Gábor*: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Bp.–Pécs, 2000². 76. [Dialóg Campus Tankönyvek]).

⁵⁰ A Csepel-sziget 1622-től 1736-ig volt magánkézben, utána 1945-ig ismét a királyi család magánbirtoka lett.

Urak eö N[agys]ágok egymás között az Raczkevi Jószággal, jutottanak Esterház Sándor Ur eö N[agys]ága részire Raczkeviben nevezet szerint az fölső részben lakozok. Ráczevi várasnak felinek adoja. Kesz penz volt fl. 300, most ad beneplacitu[m] [szívességgéppen] minden magányos kenyeres gazda füzett p. f. 2. esztendeig [ti. esztendőnként]. Egy scarlat szünyeg. Egy vég patyolat. Két máza [mázsa] viza. Egy pár czelebi csizma. Egy zák len vagy egy arany. Egy szörö [szörű] 3: lo tisztesseseg kézbéli ajándék. Ezekben voltunk engedelmek nekik az háborutól fogvást, de mihelest [mihelyt] akarjuk mind ezeket tartoznak megént p[rae]stálnyi [megadni].” A napjainkban is használatos Felszeg és Alszeg elnevezések eredete tehát a 17. század derekáig, az ún. „kettős birtoklás” koráig nyúlik vissza.⁵¹

7. Táblázat

A Csepel-szigeti települések adózása 1658-ban Esterházy Sándor és Eszterházy Miklós számára⁵²

A település neve	Summa (forint)	Patyolat (vég)	Süveg (darab)	Csizma (pár)	Papucs (pár)	Rizskása (okka)	Len (zsák)	Tok (darab)	Viza (mázsa)
Makád	200	–	–	–	2	–	2	2	–
Ráckeve	600	2	2	2	–	–	2	–	4
Szigetbecse	50	–	–	–	2	–	2	–	2
Szigetszentmiklós	200	–	–	2	–	6	2	4	–
Tököl	150	–	–	–	2	6	2	–	–
ÖSSZES	1200	2	2	4	6	12	10	6	6

Váradai György városi jegyző (1658–1660) naplójában tételesen felsorolja az Esterházyaknak járó szolgáltatásokat:⁵³

2 perzsa szőnyeg	= 28 tallér	= 50,40 forint
2 vég patyolat	= 16 tallér	= 28,80 forint
4 mázsa viasz	= 24 tallér	= 43,20 forint
2 pár csizma	=	6,80 forint
2 zsák len	=	7,85 forint
mazsola, szőlő és füge	=	9,20 forint
ÖSSZESEN	=	146,25 forint

1658-ban az ajándékok értéke (146,25 forint) – leszámítva a két–három évenként adandó egyszörű ló, azaz harmadfű csikó árát – a mezőváros summájának (600 forint) közel egynegyedét tette ki. Ezzel szemben az 1650-es évek elejéről származó, sajnos keltezetlen kimutatás 535 forint átalányösszeget, egy

⁵¹ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 2. fol. 78–79.

⁵² MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 1. fol. 7–8., 13–14. és 26.; Szakály, 1981. 194. A Csepel-sziget évi 1200 forintnyi bevétele megegyezik azzal az összeggel, amely Habsburg Mária királynénak járt 1527–1539 között. Vö.: 28. jegyzet.

⁵³ OSzKK Fol. Lat. 4503. 4.; Szakály, 1981. 195–196.; Szakály Ferenc: Egy mezővárosi tanító-nótárius életútja (Váradai György feljegyzőkönyve, 1630–1676). In: A magyar hivatali írásbeliség fejlődése 1181–1981. I. kötet. Szerk.: Kállay István. Bp., 1984. 266. (Magyar Herold)

perzsa szőnyeget, egy vég aranyos végű patyolatot, három mázsa sós vizát, három szál fehér darutollat, sajtot és két zsák lent említ. Ezenkívül, „*mikor orszagh gyűlése vagyon, tartoznak contributioval* [rendkívüli adóval]. *Ismégh lakodalom tartásra is. Azonkívül is sokban vehetni hasznokat, marha vásárlásban, és cheödeöreök veteleben* [csődörök vételében]. *Engettem két pusztamot is birni az szigetben nekik.*” Csupán az összehasonlítás kedvéért: 1652 körül a makádiak 190 forinttal, a szigetszentmiklósiak 140 forinttal, a tököliek 50 forinttal, a szigetbecseiek 24 forinttal tartoztak földesuruknak.⁵⁴

Az 1676–1678 közötti időszak elszámolásai azt bizonyítják, hogy a termény- és pénzjáradék fizetése komoly gondot okozott a sziget lakóinak, akik adósságait – sokszor éveken keresztül – részletekben törlesztették. 1677-ben például „*Nagi Lukáczi Ispaniom* [ispánom] *die 19-ma July az Ráczevieküül, ez ielen valo estendöre* [jelen való esztendőre] *Szent Györgj adaját jó pöntül fl. 50. De még az tavali Sz. miháli napi adóbul restálnak* [hátralékban vannak] *fl. 4. d. 50. És régi resta[n]tiába[n]* [hátralékban] *adossak fl. 69.*”⁵⁵

A hazai birtokos nemesség pénzügyi okokra hivatkozott, amikor megemelte az átalányadó összegét és kiszélesítette a földesúri járandóságok körét. A 17. század második feléből származó források mindenesetre ezt sugallják. Bory Mihály és Faragó István ráckevei lakosok 1665-ben arra kötelezték magukat, hogy a hászváros adójából olcsón szarvasmarhákat vásárolnak, majd azokat a június 29-i komáromi vásáron értékesítik, s az így befolyt, nyilván tekintélyesebb pénzüsszeget átadják az uradalom ispánjának. A jövedelemszerzésnek ez a formája beválhatott, mert az Esterházyak más birtokuk esetében is sikeresen alkalmazták.⁵⁶

A földesurak és a jobbágyok – a köztük levő társadalmi különbség ellenére – egy bizonyos ponton mégis egymásra voltak utalva. Az Esterházyaknak ugyanis elemi érdekük fűződött ahhoz, hogy a pusztatelkek művelés alá kerüljenek és ezáltal az adófizetők száma gyarapodjék, míg a Csepel-szigeten élő jobbágyoknak ahhoz, hogy szabad költözködési joguk biztosításán túl adóikat elviselhető szinten tartsák. A földesúri tartozások átalányösszegben történő teljesítése azért is kedvezett nekik, mert így kevesebb adómenyiség jutott rájuk, mint ha egyénenként rótták volna le tartozásaikat. Ráadásul ebben az esetben nem személy szerint, hanem képviselőik útján léptek kapcsolatba földesurukkal, ezzel is lazítva személyi függésük szálain.⁵⁷

Csép, Újfalu, Szentmárton, Becse és Pereg betelepítésekor az Esterházy testvérek szeme előtt a munkáskéz – és ezzel együtt a leendő adózók – odacsalogatásának reménye lebegett. 1673-ban Szigetbecse „*megszállásakor*” a ráckevei Ballabás Mihály vezette telepéseknek szántóföldet, rétet, illetve három évig adómentességet ígértek, a három év letelte után pedig kilátásba helyezték, hogy

⁵⁴ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 2. fol. 170–171.

⁵⁵ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. O. 18. fol. 150. (Pest megye)

⁵⁶ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 1. fol. 11. és III. H. 2. fol. 92.; Szakály, 1981. 203–204. és 289.

⁵⁷ Ráczi István: A török világ hagyatéka Magyarországon. Debrecen, 1995. 223.

akkori vagyoni helyzetük függvényében fognak adózni. A rácokkal kapcsolatban a rendelet kimondta: „Mivel a Rác Jobbágy ritkán szokot a magyarral meghedgyezny [megegyezni], s az hódulástól is [hódolástól is] hamar el pártol, tehát...Kevibeől ketteőjeknél többnek sem engettetik oda menny [menni] lakójul.”⁵⁸

Ahogy a földesúr, úgy a központi államigazgatás számára sem volt közömbös, hogy az adott helységet lakják-e vagy sem, földjét művelik-e vagy parlagon hagyják. A 17. században a jobbágyok által fizetett állami adó egységének a portát tekintették. 1609-ben 4 jobbágy- illetve zsellérházat, 1647-ben 4 vagy 8 jobbágyháztartást számítottak egy portára, attól függően, hogy az ott élő gazdák hány ígásállattal rendelkeztek.⁵⁹

A ráckeveiek a korábbi gyakorlatnak megfelelően 1605-től sem portaszám, hanem – miként földesuraiknak – *taxa* szerint, azaz egy összegben, summásan fizették az állami adót: 1613-ban és 1639-ben 15 forintot, 1647-ben 50 forintot.⁶⁰ Pest–Pilis–Solt vármegye portaszámainak felülvizsgálatára kiküldött bizottság 1661-ben készített jelentése megerősíti az eddig elmondottakat: „Mivel Ráckevei mezőváros szabad városként (*libera civitas*) tartatik nyilván, ezért nem a portákkal bíró falvak sorába, hanem a kuriális [nemesi] falvak közé sorolandó, amelynek taxája 6 porta tekintetében ugyanazon mezővároshoz számíttatik.”⁶¹ A hat porta minden bizonnyal az itt élő *armális* – címereslevéllel rendelkező – nemesekre vonatkozott, akik 1635-ben 8 forinttal, 1647-ben 32 forint 50 dénárral járultak hozzá a Szent Korona őrzéséhez, s akiknek 1657–1658-ban egyszerű taxájuk 90 forintra, *triplex taxájuk* 63 forint 30 dénárba rúgott.⁶²

8. Táblázat

Csepel-szigeti települések portaszámai (1613–1683)⁶³

A település neve	1613	1626–1627	1635	1639	1647	1683
Makád	4 ½	4 ½	1 ¾	1	1	1
Ráckeve	10	13	15	15	?	¾
Szigetbecse	1	5	½	½	¼	?
Szigetszentmiklós	1 ½	4	?	1	½	½

⁵⁸ MOL P 1291. Esterházy család zólyomi ágának levéltára. 67. csomó. III. H. 1. fol. 21.; Szakály, 1997. 166–168.

⁵⁹ Bakács István: A dicális összeírások. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovacsics József. Bp., 1957. 71–76.; Ágoston – Oborni, 2000. 154.

⁶⁰ PML IV. 23-a. CP. II. 1.; Szakály, 1981. 227.; Pest–Pilis–Solt megye XVI–XVII. századi dica- és dézsmajegyzékei. Közreadja: Szakály Ferenc. Bp., 1995. 65., 70. és 77. (Előmunkálatok Pest megye monográfiájához 1.) (a továbbiakban: Szakály, 1995.)

⁶¹ PML IV. 23-a. CP. II. 21.; Szakály, 1995. 87.

⁶² Szakály, 1981. 237–238.; Szakály, 1995. 70. és 77.

⁶³ Makkai, 1958. 108.; Kosáry Domokos: Pest megye a kuruckorban. In: Pest megye múltjából. Tanulmányok. Szerk.: Keleti Ferenc, Lakatos Ernő, Makkai László. Bp., 1965. 18.; Szakály, 1995. 65., 67., 70., 73., 77., 87. és 106.; Szakály, 2001. 438.

A vármegye hatósága 1660-ban keserű hangnemben értesítette a Bécsben tartózkodó I. Lipót magyar királyt (1657–1705), hogy „*a szegénység mind a töröknek kegyetlensége miatt, s mind az magunk nemzet, tudniillik az végbelieknek nagy és megmondhatatlan kóborlása, sarcoltatása és pusztítása miatt utolsó veszedelemre és szegénységre jutott és...már nagyobb részire el is pusztult.*”⁶⁴ Ifjabb Gyürky István szolgabíró és Kandó János esküdt ülnök az 1677. január 17–18-án Füleken tartott vármegyei közgyűlésen hasonlóképpen ecsetelte Ráckeve sorsát, mire a testület a mezőváros portaszámát háromról másfélre csökkentette.⁶⁵

A 17. század utolsó harmada még szomorúbb képet mutat. 1683-ban mindössze $\frac{3}{4}$ portát regisztráltak a hászvárosban; alig többet, mint Szigetszentmiklóson, s meglepő módon kevesebbet, mint Makádon (8. táblázat). „*Ha Budát ostromolták, abból Kevire mindig újabb vész származott. A legnagyobb az volt, amelyet 1683-ban szenvedtek el. Miután ugyanis Bécs ostromától elűzték a törököket, a menekülő ellenséget üldöző lengyelek elkóborolva, a törököktől kiűritett városba érkeztek, s a városra sarcot vetnek ki. A polgárok számára biztonságot ígérnek, ha a rájuk parancsolt sarcot hamarosan megfizetik. Ezek, az idő mostohaasága miatt, amennyire az anyagi lehetőségük engedte, meg is tették, amidőn a lengyelek hitszegően megtámadják a várost, a boltokat betörik, s ami bárhol elibük akad, szorgalmasan összeszedik, s polgárok szekereire feldobált teherrel eltávoznak a pokolba. Ezt megirigyelték a németek, s ők is ide tartanak, és ami a lengyelek fosztogatása után megmaradt, azt teljesen kifosztják.*” – érzékeltette a pusztulás mértékét a török kiűzése után fél évszázaddal Bél Mátyás.⁶⁶

1684-ben újból hadszíntérré vált a Csepel-sziget. Ekkor az osztrák és a lengyel katonák ismét kirabolták Ráckevét. 1686 nyarán a helybeliek az Angyali- és a Somlyó-szigetre menekültek, s csak három–négy hónappal később tértek vissza lakóhelyükre. Az előtte levő évben Szigetbecsén húzták meg magukat: „*1685. Ráczevi Nagy János az Pusztuláskor Becz[i]n [Becsén] az népnek Szűk és kevés volta miatt maga viselte a Biroságot.*”⁶⁷

⁶⁴ Makkai, 1958. 118–119.

⁶⁵ Borosy András: Pest–Pilis–Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1638–1711. II. kötet. 1666–1680. Bp., 1984. 169. p. Nr. 1832. (Pest Megyei Levéltári Füzetek 7.)

⁶⁶ Bél Mátyás Pest megyéről. Ford.: Szabó Béla. Szentendre, 1977. 143. (Pest Megyei Múzeumi Füzetek X.)

⁶⁷ PML V. 180/A-a. Ráckeve mezőváros iratai. Tanácsíratok. 13/a. kötet. Ráckevei krónika (1600–1836). 16. p.; Bognár József: Csepel. In: Tudománytár. 14. kötet. Buda, 1843. 188–189.; Tamássy Andor: Adatok Ráckeve történetéhez. Ráckeve, 1950. 71–72. Kézirat a ráckevei Árpád Közérdekű Muzeális Gyűjteményben. Adattár. Ltsz.: 161–75.; Fenyvesi László: A Duna-mellék és a Kiskunság pusztulása Buda ostromai idején (1683–1687). In: Gazdaság és mentalitás Magyarországon a török kiűzésének idején. Szerk.: Praznovszky Mihály és Bagyinszky Istvánné. Salgótarján, 1987. 109. (Discussiones Neogradienses 4.) (a továbbiakban: Fenyvesi, 1987.); Fenyvesi László: Buda ostromai és a Duna-mellék pusztulása egy 1687-es siralomvers tükrében (Eseménytörténeti áttekintés, forráskritikai elemzés és szövegközlés.) In: Végvár és társadalom a visszafoglaló háborúk korában (1686–1699). Szerk.: Bodó Sándor és Szabó Jolán. Eger, 1989. 259. 84. jegyzet (a továbbiakban: Fenyvesi, 1989.)

(Kun)Szabadszállási Mihály ráckevei jegyző *Szomorú eseti az Városnak elpusztulasarul* (1687) című művében feljegyezte, hogy a Somlyó-sziget 1684–1686 között tizenhét falu lakóinak nyújtott menedéket: „Tizen hét Faluval Szorultunk volt égybén a Két Duna Között az Somlyo Szigethben.”⁶⁸ A szóban forgó települések neve a következő: Kiskunlacháza, Szabadszállás, Kunszentmiklós, Fülöpszállás, Dunaharaszti, Taksony, Tass, Szigetszentmiklós, Tököl, Szigetbecse, Makád, Áporka, Pereg, Dab, Dömsöd, Szalkszentmárton és Dunavecse.⁶⁹ „A ráckevei lakosok teljesen szétszóródtak, ezidőben a kunok és más kóbor elemek lakják a nevezett Ráczkevi mezővárost.” – olvasható az 1686. évi portálajstromban.⁷⁰ 1687 tavaszán Lacházi Öreg Szabó István és Molnár András bírák idejében árokkal, sánccal, sorompókkal és strázsával kellett megerősíteni Ráckevét a székesfehérvári törökök megújuló támadásai ellen. Ebben az esztendőben olyan éhínség tombolt a mezővárosban, hogy a keveiek megfelelő élelem híján macska- és lóhúsevésre kényszerültek.⁷¹

A 17. század első fele új helyzetet teremtett a Csepel-szigeti településeknek a hódító hatalomhoz fűződő viszonyában. A források szerint a Ráckevén működő kádi 1606-ban hozta meg utolsó ítéletét. Hivatala ezután megszűnt, s úgy látszott, elhárulnak azok az akadályok, amelyek a helyi vezetők munkáját nehezítették. Az egyre önállóbbá váló önkormányzatok persze továbbra is a török engedélyével hirdethették ki ítéleteit, ám a bírósági illetékek ettől fogva már nem a megszállók kasszájába folytak be.⁷²

A kezdeti sikerek nyomán felbuzduló falunagyok (*villici*) és bírák (*judices*) keserűen vették tudomásul, hogy a kádi kivonása nem oldott meg minden problémát. Gyakorlatilag cseberből vederbe kerültek azzal, hogy az adonyi kádi a szigetre is kiterjesztette – vagy legalábbis igyekezett kiterjeszteni – a fennhatóságát. Az oszmán tisztségviselő sokszor a tettelegességtől sem riadt vissza feladata teljesítése közben. 1642 tavaszán például úgy megverte a ráckevei bírót, hogy a szerencsétlennek majdnem eltört a keze. A mezőváros első számú vezetője Budára ment panaszt tenni, mire a pasa „*behozatta a kadiát s másfél százat csapatott rajta s kadiasságát is levonta róla.*”⁷³

Volt olyan időszak, amikor a megszállók a Hódoltság belsejében sem érezhették magukat biztonságban. 1640 és 1644 között bujági, drégelyi, füleki,

⁶⁸ OSzKK Fol. Hung. 2904. fol. 31.

⁶⁹ Fenyvesi, 1987. 109.; Fenyvesi, 1989. 246.

⁷⁰ Szakály, 1995. 110.

⁷¹ PML V. 180/A-a. Ráckeve mezőváros iratai. Tanácsi iratok. 13/a. kötet. Ráckevei krónika (1600–1836). 17.; *Magdics*, 1888. 100.; Fenyvesi László: „Keríteni kezdenék a várost árokkal...” Ráckeve megerősítése árokkal, sánccal, sorompókkal és strázsákkal 1687 tavaszán. In: Honismeret, 1994. XXII. évf. 2. sz. 63–68. (a továbbiakban: Fenyvesi, 1994.)

⁷² *Makkai*, 1958. 112.; Szakály, 1981. 154.; Hegyi, 1995. 125.; Szakály, 1997. 140.

⁷³ MOL E 213. Városi és községi pecséttel ellátott iratok. 8. doboz (Pest megye). Ráckeve, No. 2. fol. 69.

gyarmati és szécsényi katonák ütöttek rajta Ahmed bég két fián, az egyiket megölték, a másik pedig csak nagy nehézségek árán tudott elmenekülni Ráckevéről. Egy másik alkalommal két párkányi török esett fogságba a hászvárosban.⁷⁴

A Habsburg–török háború idején ismételten megemelkedtek a közterhek. A ráckeveiek 1658-ban Szent György napkor (április 24.) 282 forintot, Szent Mihály napján (szeptember 29.) 120 forintot, császár adója címén 15 tallért, a szubasi íródeákjának 12 forintot, a kapi agának 60 forintot, Naszur bégnek 50 forintot és 20 tallért, helyettesének (*tíha*) 5 tallért, íródeákjának 1 pej lovat, inasának 1 pár kést, az adonyi kádinak 1 tallért, Jantsali aga deákjának 1 tallért, Sári puszta bérletéért 120 forintot, Mánteleke használatáért 10 tallért, dézsmáláskor ajándékot, sajtot és egyebeket fizettek.⁷⁵

Az 1660-as években Pest–Pilis–Solt vármegye lakosságát az érsekújvári vár építéskor nagyarányú szekér- és gyalogrobot teljesítésére kötelezték. Az egyre gyakrabban követelt ingyenmunka elvégzése alól a Csepel-szigeti települések lakói sem vonhatták ki magukat, s vállalniuk kellett azt az óriási anyagi veszteséget (szekerek tönkremenetele, állatok elhullása stb.), amelyet a többi község és mezőváros népessége is elszenvedett. „Az újvári szekerezést, tudja, hogy az *deutrum* szerént *continuálja* [megszakítás nélkül folytatja] a szegénység... Akár milynemű halállal haljon meg az ember, de annak díját megveszi az török, az kivel mennyiben megalkhatik.” – panaszkodott 1668-ban Szücs István deák.⁷⁶

A törökkel való megalkuvás, összejátszás a magyarok szemében egyet jelentett a hazaárulással, vagy ahogy akkoriban nevezték: a törökösséggel (*turcismus*). A ráckevei előljárók 1676-ban a szomszédos peregieket vádolták meg azzal, hogy „az törökhöz folyamodnak ellenünk az keresztyén vérnek és hazánk törvényének megbántódásával; *basa commissiojával* [megbízásával] és levelével *citáltatnak* [idéznek] bennünket az török urak eleiben.” A vármegye tisztikara, miként oly sokszor, most is megfedte a peregieket, de mivel tényleges hatalommal nem rendelkezett, akaratának nem tudott érvényt szerezni.⁷⁷

Bármilyen küzdelmes időszaknak is tűnik a 17. század, a kettős (Habsburg–török) szorításban sínylő Csepel-szigeten nem állt meg az élet. Ráckeven például 1611-ben felépült a református templom, 1618-ban elkészült a városháza (1641-ben felújították), 1638-ban az iskolaház, 1644-ben az alsó és a felső temető, 1646-ban a városkapu és az adonyi pince, 1653-ban a felső temető „*hajléka*”, 1656-ban a temetők és 1657-ben a városháza kerítése.⁷⁸ Eközben a település kiváltságait

⁷⁴ Szakály, 1997. 141.

⁷⁵ OSzKK Fol. Lat. 4503. fol. 6.; Kovács József László: „Duna vizén lefelé úsz a ladik.” Ráckeve, 1991. 49. és 149. (Ráckevei Füzetek 14.)

⁷⁶ Purjesz István: A török hódoltság Pest megyében a XVII. század második felében (Pest megye 1688. évi vizsgálati jegyzőkönyve a török ellen). In: Levéltári Közlemények, 1958. XXVIII. évf. 180. és 198.; Borosy András: Pest–Pilis–Solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái. Közigazgatási és politikai iratok. I. kötet. 1618–1670. Bp., 2001. 271. Nr. 49. (Pest Megyei Levéltári Füzetek 33.)

⁷⁷ Makkai, 1958. 120. Salamon Ferenc szerint a ráckeveiek 1675-ben tettek panaszt a vármegyénél a szomszédos peregiekre (Salamon, 1864. 280.).

⁷⁸ PML V. 180/A-a. Ráckeve mezőváros iratai. Tanácsí iratok. 13/a. kötet. Ráckevei krónika (1600–1836). 11–15.; Magdics, 1888. 94–100.; Fenyvesi, 1994. 63–68.

1626. május 16-án és 18-án a győri káptalan, 1646. október 29-én III. Ferdinánd király, 1647. november 7-én Pest vármegye közgyűlése újította meg.⁷⁹

A törökök 1685-ben adóztatattak utoljára a Csepel-szigeten: „*Mi az hatalmas és méltóságos Budai Vezérnek minden fő dolgaiban úgymint meg nevezett Haszán Tihája Isten engedelméből. Ez erős parancsolatunkat látván Tik Falusi Birák, hagyom és parancsolom, fél óra mulattig, vagy multság alatt, a Császár adóját mindgyárt meghozzátok, minden adóra nyolczszáz nyolczvan oszporát hozzatok ... Kevi várása 10 adó...*”⁸⁰ A felszabadító háború költségei 1686 után már egy megfogyatkozott létszámú közösség vállára nehezedtek.

⁷⁹ Árpád Közérdekű Muzeális Gyűjtemény, Ráckeve. Dokumentációs gyűjtemény. 69. 35–38.; *Magdics*, 1888. 71–78.

⁸⁰ *Hornyik János*: Kecskemét város története oklevéltárral. II. kötet. Kecskemét, 1861. 427–428.